

ကိပ်ပယီကတဲါဖးကွံင်ခါ?

ကလုာ်ဇုာ်လၢကိပ်ပယီအပူတဖၣ် တူာ်ဘၣ်တ့ၢ်ဝဲသးမိစိရီတၢ်ပဆူာ်ပဆိး ဆိၣ်တံါမၤနၤ၅၅နံၣ် အတီၢ်ပူၤ, တပယုာ်ယီအဝဲသ့ၣ် သ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်မုၢ်လၢအိၣ်ဒဲးဝဲလၢ တၢ်ဆိတလဲကအိၣ်ထီၣ်,ခိဖျိ သးပဒိၣ်အခိၣ်အနၢ်လၢအအာအသီတဖၣ်ကဘၣ်တၢ်တြၢၢ်ကွံာ်အိၣ်ဒဲးပလိၣ်ဘၣ်တၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်လၢအ မ့ၢ်အတီတဘျီယီတၢ်ကသ့ၣ်ထီၣ်က့ၤဒဲးမိၣ်ကရုၢ်စံၣ်ကိပ်စၢ်ဖျိလၢကလုာ်ဇုာ်တဖၣ်အဟီၣ်ကဝီဒၣ် ဝဲစုာ်စုာ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်သန့က့ၤ, တၢ်ဆိၣ်တလဲအိၣ်ထီၣ်ဝဲတမ့ၢ်ဒဲးပမုၢ်လၢအသိးဘၣ်,သးမိစိရီ တဖၣ်မၤဂ့ၢ်ထီၣ်က့ၤထီၣ်အဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်သး ခိဖျိလၢတၢ်မၤသံလီၤတူာ်ကွံာ်ရိဟ့ၣ်က့ၤကလုာ် ဇုာ်အယီတၢ်သံကွံာ်အိၣ်ထီၣ်ဝဲလၢ ထံကိပ်တဘျီအံၤကအိၣ်မူဒဲးဝဲအစီၢ်မုၢ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျီလၢ ကမၤစၢ်အိၣ်ဒဲးခါ.

ကိပ်ပယီတမ့ၢ်ထံကိပ်တဘျီလၢအစၢ်အကျၢဘၣ်. လၢအတပၣ်ယုာ်ဒီးတၢ်ဆၢကတီၢ်ဖုၣ်ကိာ် ဝဲ ၁၉၄၇ ဒီး ၁၉၆၂နံၣ် တၢ် ၁၅ နံၣ်အဘၢၣ်စၢ်ဘၣ်န့ၣ်, ထံကိပ်အံၤထီၣ်ဘၣ်တၢ်ပဆူာ်ပဆိးအိၣ် လၢပုၤမၤလဲၢ်အိၣ်ကိပ်တခိၣ်ဖိတဖၣ်ဒီးပယီကလုာ်ဒိၣ်စိ ခိဖျိတၢ်ဟံးန့ၢ်ဆူာ် ကလုာ်ဇုာ်အစၢ် တဖၣ်အတၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးအလီၢ်အကျဲထူလံၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ထံကိပ်တဘျီအံၤမ့ၢ်တသ့ၣ်ထီၣ်အသးဒဲးတၢ် စိတၢ်ကမိလၢအကြးဒီးအိၣ်, မ့ၢ်သ့ၣ်ထီၣ်အသး ဒဲးနီၢ်ကစၢ်အတၢ်ဟံးနီၣ်လီၤအသး (self-identification) ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်သဘျီ လၢအဟီၣ်ကဝီဒၣ်ဝဲလၢတအိၣ်ဒီးပုၤနီတဖုနီတဇုာ် အတၢ်ပန့ၢ်ဆူာ်ဒီးအတၢ်မၤပုၤမၤဖးဘၣ်န့ၣ်, မံပယီ (Burman) တအိၣ်ထီၣ်ဝဲလ့တက့ၤဘၣ်.

တကိပ်ခါ ဒဲးမိၣ်ကရုၢ်စံၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်ဟးကိးပသ့ဝဲ မ့ၢ်တၢ်လံၣ်တၢ်လီၤ, ခိဖျိသးမိစိရီတဖၣ်ဟံး ယာ်တၢ်စိတၢ်ကမိပုၤတုာ်, တၢ်ပတၢ်ပြးဒဲးတၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျီ (rule of law) အဖိခိၣ်တအိၣ်ဘၣ်, ဒီးကမ့ၢ်ထံကိပ်ဖိတဖၣ်တအိၣ်ဒီးတၢ်ဆၢကတီၢ်လၢကဟံးန့ၢ်တၢ်အိၣ်ဘျးအိၣ်သးထဲတဘျးဖိလၢ အနီၢ်ကစၢ်ဒဲးဝဲအစီၢ်ဘၣ်.

သးမိစိရီလၢအပတၢ်တဖၣ်အါတက့ၢ်မ့ၢ်ပယီဖိလီၤ. အဝဲသ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်မူသကဲပဝး မ့ၢ်တၢ်ကွၢ်တလီၤ ဟံးဆံးပုၤကလုာ်စၢ် (a racist pathology), ဟံးဒိၣ်ဟံးထီၣ်လီၤအသးဒဲးအမ့ၢ်ပုၤ ဒိၣ်ပုၤပုၤ ဒီးပုၤကလုာ်အစၢ်တဖၣ်ဟံးဒဲးအကုၢ်အပုၤလၢကမၤန့ၢ်အဝဲသ့ၣ်အတၢ်မၤတဖၣ်လီၤ. ပထံၣ် ဒီးပသ့ၣ်ညါအိၣ်ဖျါဖျါရဲရဲ ခိဖျိပုၤပယီဖိသ့ၣ်တဖၣ်သုဆိးကါဝဲတၢ်စုဆူာ်ခိၣ်တကးဒီးအတၢ်မၤသံလီၤ တူာ်ကလုာ်အစၢ်တဖၣ် လၢကျဲအဘိတဖၣ်အဘိန့ၣ်လီၤ.

ပုၤအါစၢ်န့ၣ်ဝဲလၢထံကိပ်အပုၤအုၣ်က့ၤခိၣ်က့ၤတၢ်မ့ၢ် အိၣ်ဆါစူးကွံာ် (Aung San Suu Kyi) အဝဲမ့ၢ်စ့ၢ်ကိးပယီကလုာ်တစၢ်န့ၣ်လီၤ. ခဲအံၤလၢအထံအကိပ်အစီၢ်အဝဲဆိၣ်ထွဲမၤစၢ်သးမိစိရီလၢာ် သ့ၣ်လၢာ်သးလၢတၢ်ထီဒါကလုာ်ဇုာ်လၢအစၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲတမၤပုၤဖျးထဲသးမိစိရီတဖၣ် အက့ၢ်မ့ၢ်ဘၣ်, မ့ၢ်တခိအဝဲမၤစၢ်ဆိၣ်ထွဲသးအတၢ်ပိးတၢ်လီတဖၣ် လၢတၢ်မၤသံလီၤတူာ်ကွံာ် ရိဟံးက့ၤကလုာ်ဒိတကလုာ်န့ၣ်ပတဲအိၣ်သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢအဝဲပိာ်မုၢ်အသကိးပယီသးတဖၣ်အစီၢ်အဝဲ စဲၤဝဲဒဲးတၢ်အုးလၢတထံၣ် တနၢ်ဟူဒီးအုးအးကတးပူၤတဖုး လၢအသးသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်မၤအမၤသီ ကလုာ်ဇုာ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

စူးကွံာ် စဲၤလိာ်တီခိၣ်ရိၣ်မဲစ့ၢ်ကိး လၢထံကိပ်ဒိတဘျီတၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်အစ့ၢ်အကျိတဖၣ်လၢအတၢ်ပညိၣ် အကျဲတဘိယီဒီးသးမိစိရီသန့လၢကလုာ်ဇုာ်ပဆၢတၢ်တဖၣ်ကဘၣ်ဟံးလီၤတၢ်စုတၢ်ဝဲဒီးဟ့ၣ်လီၤ တူာ်ယုာ်ကွံာ်အသးအစီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ဖဲလၢကလံထံးသုးမုာ်တဖၣ်(the Northern Alliance Burma) စ့ၢ်လိာ်ဘျီလိာ်ဘၣ်ယးဒီးအတၢ်ယု ထီၣ်အဝဲသ့ၣ်အတၢ်ဘၣ်သးလၢအတလီၤပလိာ်ဒီးသုးပဒိၣ်အတၢ်မၤအကျဲအယီၤ,ဒုးကဲထီၣ်တၢ်ဖၣ်ဆၢ ဒီးတၢ်သ့ၣ်ဒိၣ်သးဖျိးလၢသုးပဒိၣ်အအိၣ်တကပၤဒိၣ်ဒိၣ်ကလဲာ်ဒီးထီၣ်ဒုးဝဲကလံထံးသုးမုာ်တဖၣ်ဒီး ထံလီၢ်ကီၢ်ပူၤတၢ်ဒုးတၢ်ယၤဆူၣ်ထီၣ်ဝဲကွၢ်ကွၢ်န့ၣ်လီၤ.

ခဲအံၤအိၣ်ဆါစူးကွံၣ် မ့ၢ်ထီၣ်ဒုးဆိးက့တဘျီ, ထီၣ်ဒုးသးပုၤဆါနးမးတဘျီ. တမ့ၢ်ထဲအဝဲတ အိၣ်ဒီးတၢ်စိတၢ်မိၤလၢအစုပူၤဘၣ်တမ့ၢ်ဘၣ်(အဝဲစ့ၢ်လိာ်ဆိးကါဝဲအကလုာ်) လၢကဘၣ်တဲတၢ်မ့ၢ်တၢ် တီဘၣ်ဆၣ်တဝဲဘၣ်. တယံာ်ဘၣ်ဒီးအထံၣ်ကီၢ်သဲးအကျဲကကတၢ်ဝဲလီၤ. သုးမိၤစိရိၤကျဲးစၢၤရၤလီၤဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်သးဟ့ၤလၢအထီၣ်ဒါ ရိၤဟံၣ်ကွၢ်ဒီးကလုာ်ဒုၣ်အစၢၤတဖၣ်လၢကျဲ အကလုာ်ကလုာ်လၢအဝဲသ့ၣ်ကန့ၢ်ပာ်ဘၣ်တၢ်ယံာ်ယံာ်ထၢထၢအစီၢ်န့ၣ်လီၤ. သုးမိၤစိရိၤကတဲၤကတီၢ်ပာ်စၢၤအဝဲသ့ၣ်အလီၢ်လၢဘျီဒိၣ်အပူၤလၢ၂၀၂၀ နံၣ်အတၢ်ယုထၢ, ဒီးအဝဲ သ့ၣ်ကယုလီၢ်ဆ့ၣ်နီၤတဖၣ်အါမးမ့ၢ်တန့ၢ်ဝဲတခီ,အဲၣ်လဲၣ်နီၣ်(NLD) အပူၤတဖၣ်တၢ်ကဘၣ်တြျုၣ် ကွံာ်အီၤ ယုာ်ဒီး စူးကွံၣ် ခိဖျိလၢအဝဲတြီယးစၢၤသ့ၣ်သီလၢအဆူၣ်ဒီးခိၣ်န့ၢ်သးစၢ်လၢအလဲထီၣ်လဲၤ ထီတဖၣ်အယီၤလီၤ.

လၢခံကတၢ်, ထံရုၤကီၢ်ဂၤပူၤတဝဲ(International Community)တဖၣ်ဆၢထၢၣ်ဒုၣ်လၢတၢ်ကပၤဒီး ကွၢ်စိတၢ်လၢအယံၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်အံၤမ့ၢ်တၢ်ဟူးတၢ်ရဲၤတခါလၢအခံၢ်စၢ်ဒိၣ်မးခိဖျိသုးမိၤစိရိၤတၢ်မၤတရီ တပါ ထီၣ်ဒါပုၤစ့ၢ်ဝိခွဲးယာ်တဖၣ် တၢ်တဟံးန့ၢ်အဝဲသ့ၣ်အကွၢ်မ့ၢ်အမူးအရၢ်အမဲာ်ညါ ဘၣ်တၢ်ဆီတ လဲအီၤဒီးကျိၣ်စ့အတၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်လၢအတတီတတြျုၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲအံၤဘၣ်တၢ်ကိးအီၤလၢတၢ် ဆါလီၤအိၣ်ကွံာ် ပုၤစ့ၢ်ဝိအခွဲးအယာ်အသန့ခိဖျိထံရုၤကီၢ်ဂၤတဖၣ်အတၢ်ခါလီၤအကလုာ်အယီၤ, မ့ၢ် က့ၤတၢ်တခါလၢတၢ်တဟံးကဲဒီးပာ်လုာ်ပာ်ပူၤအီၤလၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

မ့ၢ်ဘၣ်ကွၢ်ကဒါက့ၤလၢအဖုၣ်န့ၣ်, ပုၤပာ်ဘၣ်ကီၢ်ပယီၤတဖၣ်မ့ၢ်ဒုၣ်ပုၤပယီၤဖိလၢအအိၣ်ဒီးကလုာ် ဒိၣ်စိသန့လၢအပူၤသ့ၣ်တဖၣ် လၢအဘၣ်ယုာ်စ့ၢ်ကိးဒီးအိၣ်ဆါစူးကွံၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ် လီၤစၢ်ဒီး ပုၤန့ၣ်စံၣ်ဖိအတၢ်ပာ်သး(Nazi mold)လီၤ. အဝဲသ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်သးဟ့ၤကလုာ်ဒုၣ်လၢအစၢၤ ဒီးကျဲးစၢၤမၤဟးစိဝဲကလုာ်အစၢၤနီၢ်ကစၢ်အတၢ်ပနီၣ်(identities),ဟံးန့ၢ်ပာ်ဆူၣ်ဝဲကလုာ်စၢၤတဖၣ်ဒီး အတၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးအလီၢ်အကျဲတဖၣ်,ဒီးတုၤဒုၣ်လဲာ်မၤသံလီၤတုၤကွံာ်ဝဲကလုာ်ဒိတတုၤလၢအဝဲသ့ၣ် သ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်ယၢဒီးဘၣ်ဘျုးဘၣ်ဖျိၣ်အစီၢ်န့ၣ်လီၤ. ကျဲတအိၣ်ဝဲနီတဘိလၢအဝဲသ့ၣ်သ့ၣ် တဖၣ်ကဘၣ်ဆီတလဲအသးအစီၢ်ဘၣ်. အါန့ၢ်အန့ၢ်ထံရုၤကီၢ်ဂၤတဝဲတဖၣ်စ့ၢ်လိာ်ဝဲလၢတၢ်ဟံမူဒါ တုၤလီၤတီၤလီၤ ဒီးဆၢထၢၣ်လၢကမ့ၢ်ဒီးပုၤလၢအတုၤဘၣ်တၢ်တဖၣ်အစီၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်တမံၤစ့ၢ်တမံၤ စ့ၢ်အဖိခိၣ်, အဝဲသ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဟံဖျိၣ်မၤသကိးတၢ်လၢတၢ်အဖိခိၣ်ဖျါဖျါဒ်ပုၤပယီၤဖိတဖၣ်အတၢ်ကုၣ် တရံးအိၣ်ဝဲအသိးလီၤ.

ပယီၤသုးအတၢ်ဟူးတၢ်ရဲၤလၢအမ့ၢ်တၢ်မၤသံလီၤတုၤပုၤရိၤဟံၣ်ကွၢ်ဖိမ့ၢ်တၢ်ဒုးဖုသ့ၣ်နီၣ်ထီၣ်က့ၤကလုာ်အ စၢၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်ဘၣ်ဝံးဒီးကဘၣ်ကဒါက့ၤလၢသုလီၤ. (ပဘၣ်တုၤတုၤလံတမ့ၢ်ဘၣ်ခါ?) မ့ၢ် ပတၢ်ယုထၢအိၣ်စ့ၢ်ကိးခါ? တုၤကစုကီၢ်ကစု မ့တမ့ၢ် ဒုးဆၢအဝဲသ့ၣ်ဒီးယုထၢပကစၢ်အကျဲခါ? မ့ၢ်ပကအၢၣ်လီၤလၢပကတုၤလိာ်ဒီးပပသးလီၤစိခါ ဘၣ်ဆၣ်ကျဲလၢအစၢၤအိၣ်ဒီးဝဲလၢပကတုၤဆူတၢ် မ့ၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးတၢ်သဘျုး အစီၢ်ကမ့ၢ်ကျဲလၢအယံာ်ဒီးကိဝဲတစဲးန့ၣ်လီၤ.

ပမ္းဘၣ်ကွၢ်တၢ်ကဲထီၣ်အသးလၢတၢ်လီၤအါတီၤလၢတၢ်တၢ်သ့ၣ်ပၢ်သးဒီးရဲၣ်သဲကတီၤပၢ်ဘၣ်အပူၤ
ဒ်တၢ်ကဲထီၣ်အသးလၢယုၣ်ကိစလါကံယါ(Yugoslavia) ဒီးစူၣ်ဒါ(Sudan) ဒီး ပှၤခၢ်တလၣ်ဖိ
(Catalan) တဖၣ်ဒီးပှၤစပုၣ် (Spain)ဒ်ကစၢ်ပၢ်တဖၣ်, ပှၤခၢ်ဒ်စံ(Kurds) ဒီးထၢၣ်ရကံ
(Turkey), စံၣ်ရံယုၣ် (Syria),အံရုၣ်(Iraq)ဒီးအံရု(Iran) (တၢ်ဒိၣ်ခၢ်ဒ်စံတၢ်ပၢ်ဘၣ်ဝဲတၢ်လီၤ
သ့ၣ်တဖၣ်တနီၤ).

တၢ်လၢပကြၢးမၤဒီးပၢ်အီၤဒံးတၢ်မၤဖးဒိၣ်တခါအစီၢ်ပဝဲလၢအမ့ၢ်ကလုာ်ဒူၣ်ခိၣ်နၢ်တဖၣ်ကဘၣ်ထူးဖှိၣ်
တၢ်ဖှိၣ်ပပှၤကလုာ် ကျဲးစးပံးန့ၢ်ပပှၤအလုာ်တဖၣ်အတၢ်ထံၣ်ဒီးတၢ်ဆၢတၢ်ဒီးအတၢ်ဆီၣ်ထွဲမၤစၢတ
ဖၣ်ဒီးပိာ်ထီၣ်အခံလၢတၢ်ရၤလီၤဘိးဘၣ်သ့ၣ်ညါပနီၢ်ကစၢ်အထံသဘျၢ ကီၢ်သဘျၢ လၢပမိၢ်န့ၣ်သးလီၤ
အီၤလီၤ.

မ့ၢ်အိၣ်လဲၣ် အတၢ်ပျံၤအဒိၣ်ကတၢ်မ့ၢ် ကလုာ်ဒူၣ်တဖၣ်ကထူးလီၤဖးအသးဒီးကီၢ်မိၢ်ပျံၤလီၤ.
တၢ်ဆၢကတီၢ်ဘၣ်လံလၢပကဘၣ်ဒူးကဲထီၣ်အတၢ်မံမိၢ်လၢအအါအသီမ့ၢ်တၢ်အနီၢ်ကီၢ်လံန့ၣ်လီၤ.

တၢ်အံၤမ့ၢ်နကီၢ်. နမၤဟးစီၤလီၤသဘျၢကွၢ်သးမိၤစီရီၤသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ကလုာ်ဒူၣ်တဖၣ်မ့ၢ်စၢဆၢထၢၣ်မၤ
သကိးတၢ်တၢ်လၢအလီၤဒ်ဝဲန့ၣ် မ့ၢ်တၢ်တခါလၢအညီဒိၣ်န့ၣ်ဒံးတၢ်လၢနထီၣ်ကမ့ၢ်အီၤဒီးမံမိၢ်ပျံၤသီ
ပၢ်အီၤန့ၣ်လီၤ. ပယီၤသးတမ့ၢ်သးမ့ၢ်ဒိၣ်လၢအကံၢ်အစီၢ်အိၣ်ဘၣ်, ကမ့ၢ်စ့ၢ်ကိးတအဲၣ်အီၤကွံအီၤ
ဘၣ်, အသးတလီၤစၢပှၤကူပှၤကညီဘၣ်, အိၣ်ဒ်တၢ်ဖိၣ်ဆူၣ်မၤဆူၣ်န့ၣ်ဖိသၣ်အသးတဖၣ်လီၤ.
ပယီၤသးသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်တူၢ်ခိၣ်ပၢ်သးဒီးတၢ်ဆိကမိၣ်ဆိကမးလၢထံဖိကီၢ်ဖိအဖိခိၣ်တအိၣ်ဘၣ်,
အိၣ်ဒ်ဒီးတၢ်န့ၣ်လီၤ တၢ်ကလုာ်လၢထးလီၤ. အဝဲသ့ၣ်ကအိၣ်ဒီးတၢ်စုကဝဲအါအါစီၢ်စီၢ်ဘၣ်ဆၣ် န
နအိၣ်ဒီးတၢ်တူၢ်ခိၣ်ပၢ်သးလၢနပှၤကလုာ်အဖိခိၣ်ဒီးကမ့ၢ်အတၢ်ဆီၣ်ထွဲနၢ်လၢပပှၤန့ၣ်လီၤ.
တၢ်ဆၢကတီၢ်လၢနစီၢ်တဘၣ်ဒံးဒါ, လၢခံကတၢ်, မၤတၢ်ခဲလၢလၢနကထူၣ်ဖျဲးထီၣ်ကွၢ်ဒီးမၤန့ၢ်နတၢ်
သဘျၢတက့ၢ်.

From Break up Burma? By Roland Watson